

۹۷۸۷۱

دانشگاه پیام نور - کتابخانه مرکزی	
بخش نشریات	
شماره ثبت	۶
شماره سریال	۲۲۸
شماره درجوعه	۸۱۲۸۸۸

دانشگاه پیام نور

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه:

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته: برنامه ریزی درسی

عنوان:

رابطه بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای دانش‌آموزان

دختر دوره راهنمایی تحصیلی منطقه ۲ شهر تهران

استاد راهنما:

دکتر غلامعلی سرمد

استاد مشاور:

دکتر مهران فرج‌الهی

پژوهشگر

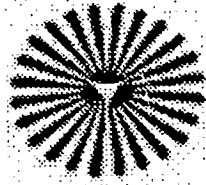
لیلا خرازی فروش اصفهانی

شهریور ۱۳۸۴

۹۶۸۶۸

کتابخانه مرکزی
پیام نور
تهران

۱۳۸۷ / ۲ / ۱۱

دانشگاه پیام نور

تصویب نامه

پایان نامه تمت عنوان

مطالعه رابطه بین محتوای کتابهای حرفه و فن با نیازهای دانش آموزان دختر دوره راهنمایی تحصیلی منطقه ۲ تهران

تاریخ دفاع: ۸۴/۷/۲۵

نمره: ۱۹,۰

درجه: عالی

اعضای هیات داوران

نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبه علمی	امضاء
۱- آقای دکتر غلامعلی سرمد	استاد راهنما	دستیار	
۲- آقای دکتر مهران فرج الهی	استاد مشاور	استادیار	
۳- آقای دکتر محسن طالب زاده	استاد داور	استادیار	
۴- آقای دکتر بهمن زندی	نماینده گروه	زیر	

۱۴۱۶/۲

سید کاظم خاوری

باسلام ، بدینوسیله از حسن تفارش ، وقت بوجه مسأله تنظیم مقاله ای علمی بر اساس مقاله های
 کارشناسی ارشد هفتاد و سه هجرت به سبب وزارت معینم . بدو پنج عراق طی مدت ۱۹ سال که در دوره
 کارشناسی ارشد در گرایش تخصصی با نام پنج هجرت سرد کار داشته ام ، تاکنون ضمن مطالعه
 از جمیع دستاویزهای این امر . لذا ، فسخ عهده بر این به جناب علم ، بر اساس توافق روز افزونی

در کمال و کاملاً از کمال زیندگانی آرزو مندم .
 در غرض معنی سید
 سید افسار نامه که به حق از مطالعه مقاله های علمی در فوق زنده
 چون هم از آن رای به فسخ نیست . هر چه ، به حقوق بالید ، هر چند کار را با انجام داده ام .

۱۴۱۶/۲

نظر استاد عزیز حقیقی که آن کلمات غلامعلی سرود صورت نماید اینجانب بیرونی است

استاد مشاور
دکتر محبت فتحی الهی

تشکر و قدردانی

در اینجا مراتب تقدیر و تشکر خالصانه خود را تقدیم به بزرگوارانی می‌کنم که بدون همراهی و همدلی ایشان قطعاً گردآوری این پژوهش میسر نمی‌گردید.

از استاد فرزانه و بزرگوار جناب آقای دکتر غلامعلی سرمد که با قبول زحمت و راهنمایی این پژوهش و با دقت نظر علمی خاص خویش در تمام زمینه‌های موضوع پژوهش، همواره مرا راهنمایی و هدایت فرموده‌اند.

از استاد دلسوز و بزرگوار جناب آقای دکتر مهران فرج‌اللهی که با ارائه روشنگریهای خود به محتوای پژوهش غنا بخشیدند.

از استاد ارجمند و فاضل جناب آقای دکتر محسن طالب‌زاده که زحمت داوری این پایان‌نامه را برعهده گرفتند.

از کلیه اساتید، همکاران، مدیر، معلمان مدرسه راهنمایی، مدیر گروه حرفه و فن و دوستان که با ارائه نظرات خویش باعث تحکیم این پژوهش گردیدند.

همچنین، بدینوسیله از تمامی سروران و عزیزانی که به نوعی مرا در انجام این پایان‌نامه یاری نمودند صمیمانه تشکر می‌کنم.

پدر و مادر عزیزم، همواره تشویق‌ها و قوت قلب دادن‌های شما، انگیزه مرا برای ادامه کار بیشتر و بیشتر می‌کرد.

همسر گرامی‌ام، نیک می‌دانم که در طول انجام این پایان‌نامه، همکاری مادی و معنوی و صبر و حلم تو بیش از انتظار من بود.

اینک کلمه‌ای برای سپاس از شما عزیزان نمی‌یابم، اما می‌دانم که پاداش بی‌انتهایی در نزد خالق عظیم محفوظ است.

این اثر را با تمام خلوص به

ریشه‌های هستی‌ام، پدر و مادرم

ستون اصلی زندگی‌ام، همسرم

و گلهای زندگی‌ام، دخترانم

تقدیم می‌دارم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	۱. مقدمه.....
۴	۱-۱. بیان مسئله.....
۵	۲-۱. سؤالات پژوهش.....
۶	۳-۱. اهداف پژوهش.....
۶	۴-۱. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش.....
۸	۵-۱. انگیزه پژوهشگر.....
۹	۶-۱. فرضیه‌های پژوهش.....
۹	۷-۱. تعریف‌های نظری و عملیاتی متغیرهای پژوهش.....

فصل دوم: ادبیات و پیشینه‌های پژوهش

۱۴	الف - مبانی نظری پژوهش.....
۱۵	مقدمه.....
۱۷	۱-۲. سیر تحول آموزش و پرورش نوین در ایران.....
۱۹	۱-۱-۲. عوامل مؤثر در ایجاد نظام نوین آموزش و پرورش.....
۲۰	۲-۱-۲. دارالفنون و علل ایجاد آن.....
۲۲	۳-۱-۲. مدارس فنی و حرفه‌ای پس از دارالفنون.....
۳۲	۴-۱-۲. نقش آموزش فنی و حرفه‌ای در تربیت نیروی انسانی.....
۳۳	۵-۱-۲. فواید آموزش فنی و حرفه‌ای در تربیت نیروی انسانی.....
۳۳	۶-۱-۲. سطوح آموزش فنی و حرفه‌ای در تأمین نیروی انسانی.....

۳۷	..... ۲-۲. کتاب درسی
۴۰	..... ۱-۲-۲. نگاهی به روند تألیف کتاب‌های درسی در ایران
۴۵	..... ۲-۲-۲. عناصر اصلی برنامه‌ریزی درسی
۴۵	..... ۳-۲-۲. محتوا
۴۷	..... ۴-۲-۲. انتخاب محتوا
۵۱	..... ۵-۲-۲. ویژگی‌های کتاب درسی در بعد محتوا و روش‌های ارائه آن
۵۳	..... ۶-۲-۲. آرایه محتوا
۵۴	..... ۷-۲-۲. ویژگی‌های مطلوب کتاب درسی
۵۷	..... ۸-۲-۲. کتاب حرفه و فن
۵۸	..... ۹-۲-۲. اهداف درس حرفه و فن
۶۰	..... ۱۰-۲-۲. هدفهای حیطة‌های مختلف درس حرفه و فن
۶۱	..... ۱۱-۲-۲. اصول نیل به اهداف درس حرفه و فن
۶۳	..... ۱۲-۲-۲. الزامات اختصاصی محتوای درس آموزش حرفه و فن
۶۴	..... ۱۳-۲-۲. معیارهایی برای آموزش کتاب حرفه و فن
۶۶	..... ۱۴-۲-۲. ملاک‌های انتخاب محتوای کتاب حرفه و فن
۶۶	..... ۱۵-۲-۲. ملاک‌های سازمان‌دهی محتوای کتاب حرفه و فن
۶۹	..... ۱۶-۲-۲. اهمیت درس حرفه و فن
۷۰	..... ۱۷-۲-۲. دوره راهنمایی تحصیلی
۷۶	..... ۱۸-۲-۲. اهمیت راهنمایی تحصیلی و شغلی در دوره راهنمایی از طریق درس حرفه و فن
۷۷	..... ۳-۲. نیاز چیست؟
۷۹	..... ۱-۳-۲. مفهوم نیاز
۸۱	..... ۲-۳-۲. نیاز آموزشی:

۸۳	..... اقدامات نیازسنجی آموزشی
۸۴	..... اولویت‌بندی نیازها
۸۵	..... معیارهای مطلوب بودن اهداف آموزش و پرورش
۸۵	..... زمینه‌های تشخیص نیاز
۸۶	..... اصول نیازسنجی
۹۰	..... تأمین نیازها از طریق آموزش درس حرفه و فن
۹۳	..... ب - پیشینه‌های پژوهش
۹۴	..... ۴-۲. پیشینه‌های پژوهش
۱۱۴	..... ج - نتیجه‌گیری و تحلیل مبانی نظری پژوهش
۱۱۵	..... د - نتیجه‌گیری و تحلیل پیشینه‌های پژوهش

فصل سوم: فرایند پژوهش

۱۱۸	..... مقدمه
۱۱۹	..... ۱-۳. روش پژوهش
۱۱۹	..... ۲-۳. جامعه آماری
۱۱۹	..... ۳-۳. نمونه‌ها و روش نمونه‌گیری
۱۱۹	..... ۴-۳. روش جمع‌آوری اطلاعات
۱۲۰	..... ۵-۳. چگونگی تعیین روایی و اعتبار ابزار پژوهش
۱۲۰	..... ۶-۳. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

۱۲۲	..... مقدمه
-----	-------------

الف : توصیف داده ها.....	۱۲۳
۱-۴. بررسی ویژگیهای توصیفی از طریق نمودارها به تفکیک پایه های تحصیلی.....	۱۲۳
۲-۴. بررسی ویژگیهای توصیفی از طریق نمودارها به تفکیک واحدهای کتاب حرفه و فن.....	۱۲۶
فرضیه ۱.....	۱۳۷
فرضیه اصلی ۱ (در مجموع سه پایه تحصیلی).....	۱۴۰
فرضیه ۲.....	۱۴۱
فرضیه اصلی ۲ (در مجموع سه پایه تحصیلی).....	۱۴۴
فرضیه ۳.....	۱۴۵
فرضیه اصلی ۳ (در مجموع سه پایه تحصیلی).....	۱۴۸
فرضیه ۴.....	۱۴۹
فرضیه اصلی ۴ (در مجموع سه پایه).....	۱۵۲

فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهاد

۱-۵. خلاصه پژوهش.....	۱۵۴
۲-۵. نتایج نهایی.....	۱۵۶
۳-۵. بحث.....	۱۵۹
۴-۵. محدودیتها و مشکلات پژوهش.....	۱۶۳
۵-۵. پیشنهادها.....	۱۶۴
پیشنادهایی براساس تجربه های کلی پژوهشگر.....	۱۶۶
فهرست منابع.....	۱۶۷
فهرست پایان نامه ها.....	۱۷۱
ضمائم.....	۱۷۳

فهرست جداول

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۷.....	جدول ۱-۲: آمار هنرستانها و رشته‌های فنی با ذکر سال تأسیس.....
۲۸.....	جدول ۲-۲: تعداد دانش‌آموزان فنی و حرفه‌ای آموزشگاههای کشور.....
۲۸.....	جدول ۳-۲: آمار دانش‌آموزان متوسطه عمومی و فنی و حرفه‌ای و معلمان دبیرستانهای فنی و حرفه‌ای.....
۲۹.....	جدول ۱-۴: مشخصات پرسشنامه.....
۱۳۷.....	جدول ۲-۴: فرضیه ۱، پایه اول راهنمایی.....
۱۳۸.....	جدول ۳-۴: فرضیه ۱، پایه دوم راهنمایی.....
۱۳۹.....	جدول ۴-۴: فرضیه ۱، پایه سوم راهنمایی.....
۱۴۰.....	جدول ۵-۴: فرضیه اصلی ۱، در مجموع سه پایه تحصیلی.....
۱۴۱.....	جدول ۶-۴: فرضیه ۲، پایه اول راهنمایی.....
۱۴۲.....	جدول ۷-۴: فرضیه ۲، پایه دوم راهنمایی.....
۱۴۳.....	جدول ۸-۴: فرضیه ۲، پایه سوم راهنمایی.....
۱۴۴.....	جدول ۹-۴: فرضیه اصلی ۲، در مجموع سه پایه تحصیلی.....
۱۴۵.....	جدول ۱۰-۴: فرضیه ۳، پایه اول راهنمایی.....
۱۴۶.....	جدول ۱۱-۴: فرضیه ۳، پایه دوم راهنمایی.....
۱۴۷.....	جدول ۱۲-۴: فرضیه ۳، پایه سوم راهنمایی.....
۱۴۸.....	جدول ۱۳-۴: فرضیه اصلی ۳، در مجموع سه پایه تحصیلی.....
۱۴۹.....	جدول ۱۴-۴: فرضیه ۴، پایه اول راهنمایی.....
۱۵۰.....	جدول ۱۵-۴: فرضیه ۴، پایه دوم راهنمایی.....
۱۵۱.....	جدول ۱۶-۴: فرضیه ۴، پایه سوم راهنمایی.....
۱۵۲.....	جدول ۱۷-۴: فرضیه اصلی ۴، در مجموع سه پایه تحصیلی.....

فهرست نمودارها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۶.....	نمودار ۱-۲: توسعه هنرستانهای فنی و حرفه‌ای از بدو تاسیس.....
۳۵.....	نمودار ۲-۲: تشکیلات آموزش و پرورش در سال ۱۳۵۸.....
۳۶.....	نمودار ۳-۲: تشکیلات وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۰.....
۳۸.....	نمودار ۴-۲: ملاک‌های تعیین هدفهای تربیتی.....
۴۵.....	نمودار ۵-۲: رابطه عناصر اصلی در طراحی برنامه درسی.....
۴۹.....	نمودار ۶-۲: مدل معیارهای انتخاب محتوا.....
۷۸.....	نمودار ۷-۲: مدل تأیید، طرح هفت قدمی هدف‌گزینی.....
۸۲.....	نمودار ۸-۲: فرایند آموزش.....
۱۲۳.....	نمودار ۱-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک گزینه‌ها در پایه تحصیلی اول راهنمایی.....
۱۲۴.....	نمودار ۲-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک گزینه‌ها در پایه تحصیلی دوم راهنمایی.....
۱۲۵.....	نمودار ۳-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک گزینه‌ها در پایه تحصیلی سوم راهنمایی.....
۱۲۶.....	نمودار ۴-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک پایه‌ها در واحد فناوری و سیستم.....
۱۲۷.....	نمودار ۵-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک پایه‌ها در واحد کار با برق.....
۱۲۸.....	نمودار ۶-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک پایه‌ها در واحد کار با چوب.....
۱۲۹.....	نمودار ۷-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک پایه‌ها در واحد کار با فلز.....
۱۳۰.....	نمودار ۸-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک پایه‌ها در واحد ساختمان‌سازی.....
۱۳۱.....	نمودار ۹-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک پایه‌ها در واحد بهداشت.....
۱۳۲.....	نمودار ۱۰-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک پایه‌ها در واحد خوراک و پوشاک.....
۱۳۳.....	نمودار ۱۱-۴: نسبت پاسخگویان به تفکیک پایه‌ها در واحد دامپروری.....

چکیده

در پژوهش حاضر، محتوای کتاب‌های حرفه و فن دوره راهنمایی تحصیلی با نیازهای دانش‌آموزان دختر مورد بررسی قرار گرفته است.

هدف از این پژوهش مطالعه رابطه بین محتوای کتابهای حرفه و فن و انواع نیازهای دانش‌آموزان دختر

است. فرضیه‌های این پژوهش عبارتند از:

- ۱- بین محتوای کتاب حرفه و فن و نیازهای شناختی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
- ۲- بین محتوای کتاب حرفه و فن و نیازهای عاطفی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
- ۳- بین محتوای کتاب حرفه و فن و نیازهای روانی - حرکتی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
- ۴- بین محتوای کتاب حرفه و فن و نیازهای هنری دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

این پژوهش توصیفی - پیمایشی بوده، جامعه آماری آن دانش‌آموزان دوره راهنمایی تحصیلی شهر تهران و نمونه آماری آن دانش‌آموزان دختر دوره راهنمایی تحصیلی منطقه ۲ تهران بوده است. با در نظر گرفتن تعداد کل دانش‌آموزان دختر این منطقه، ۵۰۰ نفر به صورت تصادفی - خوشه‌ای از پایه‌های اول ۱۵۵ نفر، دوم ۱۶۵ نفر و سوم ۱۸۰ نفر انتخاب شدند و پرسشنامه بعنوان ابزار گردآوری اطلاعات طراحی شده در اختیار آنان قرار گرفت.

ضمن اینکه قبلاً اعتبار پرسشنامه با ضریب آلفای کرانباخ ۷۲/۱۶ صدم به دست آمد.

پرسشنامه با استفاده از متون کتاب‌های حرفه و فن هر پایه شامل ۸ واحد و ۱۰ سؤال از هر واحد، یعنی ۸۰ سؤال طراحی شد. به این ترتیب پرسشنامه براساس طبقه‌بندی حیطه‌های بلوم و با در نظر گرفتن نیازهای دانش‌آموزان به صورت پنج گزینه‌ای تهیه شد.

سپس اطلاعات به دست آمده با استفاده از t تک نمونه‌ای مورد آزمون قرار گرفت و نتایج عمده زیر حاصل شد.

۱- در تألیف کتاب‌های درسی حرفه و فن به نیازهای شناختی، عاطفی، روانی - حرکتی و هنری دانش‌آموزان دختر توجهی نشده است.

۲- مؤلفان و برنامه‌ریزان برای تألیف کتابهای حرفه و فن از دانش‌آموزان به عنوان یکی از منابع اصلی برنامه آموزش و پرورش نظرخواهی نکرده‌اند. در واقع تغییرات و اصلاحات کمی و کیفی در کتابهای حرفه و فن براساس نیازها و علایق دانش‌آموزان صورت نگرفته است.

فصل اول

کلیات پژوهش

۱. مقدمه

در دنیای امروز که به یک تعبیر عصر انفجار اطلاعات نامیده می‌شود، تولید اطلاعات جدید و کهنه شدن اطلاعات قبلی، با چنان سرعتی انجام می‌گیرد که مطالب کتاب‌ها قبل از بیرون آمدن از چاپ کهنه می‌شوند.^۱ بنابراین، محتوای کتابهای درسی، روش‌های تدریس و توجه هر چه بیشتر به فراگیران و نیازهای آنان که در واقع همان نیازهای جامعه می‌باشد مورد توجه خاصی قرار گرفته است. امروزه آموزش و پرورش را نه فقط متخصصان بلکه حتی مردم عادی نیز سرمایه‌گذاری برای آینده می‌دانند. درباره اهمیت آموزش و پرورش فیلسوفی در قرن هجدهم چنین گفته است: «بشر تنها با تعلیم و تربیت می‌تواند آدم بشود و آدمی چیزی جز آنچه تربیت از او می‌سازد نیست. بنابراین مسئله تعلیم و تربیت بزرگترین و دشوارترین مسئله‌ای است که انسان با آن درگیر است، چون به بصیرت مربوط است.»^۲ توجه به فرایند آموزش و یادگیری و واگذار کردن مسئولیت یادگیری به خود فراگیر، کانون توجه مسئولین آموزش و پرورش بوده، معلم نه فقط منبع اطلاعات، بلکه به عنوان راهنما و تسهیل‌کننده یادگیری در روند یاددهی - یادگیری مشارکت می‌کند.

می‌دانیم که آموزش ارتباط تنگاتنگی با توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ... دارد و داشتن اطلاعات لازم در زمینه‌های مختلف علوم و تکنولوژی روز برای هر فرد ضروری است. بخش عمده این اطلاعات از طریق نظام آموزشی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد و آنچه که هر انسان برای زندگی کردن به آن نیاز دارد، هم به صورت دانش و هم مهارت و نگرش بطور مستقیم و غیرمستقیم به ایشان ارائه می‌شود. مدارس تنها می‌توانند بخشی از آموزش‌های لازم برای زندگی را در مدت زمانی که دانش‌آموزان در آن به سر می‌برند در اختیار ایشان بگذارند.

۱- مایزر، ترجمه ایبلی، ۱۳۷۴.

۲- کانت، امانوئل. تعلیم و تربیت، ترجمه غلامحسین شکوهی، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸، ص ۴.

به دلیل تنوع دانش و وجود مشاغل مختلف صرفاً انتقال اطلاعات کافی نبوده، آنچه که باعث پیشرفت و بالا رفتن کارایی علوم می‌شود عملی و کاربردی بودن آموزشها در زندگی واقعی است. که از طریق آموزشهای فنی و حرفه‌ای که یکی از محورهای اصلی توسعه جامعه است، صورت می‌پذیرد. بنابراین هر جامعه‌ای به این گونه آموزشها نیازمند است و در هر برهه از زمان نیاز هر چه بیشتری به اینگونه آموزشها احساس می‌شود.

بنابراین، توجه در انتخاب محتوای مناسب کتابهای درسی که به عنوان مهمترین منبع در نظام آموزشی متمرکز محسوب می‌شود، با نیازهای دانش‌آموزان که در واقع همان نیازهای جامعه است، ضروری به نظر می‌رسد. محتوای غنی کتابهای درسی بطور مادام‌العمر و بصورت کاربردی با افزایش خلاقیت، به زندگی آینده ایشان رنگ و بوی بهتری می‌دهد و به تحقق اهداف آموزشی نیز می‌انجامد.

۱-۱. بیان مسئله

عوامل مختلفی شکل دهنده نظام آموزشی هستند که برنامه درسی، مدرسه، معلم، تجهیزات، مواد آموزشی و کتاب نمونه‌های آشکار آنند. این عوامل ناشی از نظام آموزشی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی در تعامل با یکدیگر و با درجه تأثیر متفاوت در روند یاددهی - یادگیری مؤثرند.

از میان عوامل مذکور محتوای کتاب‌های درسی که در نظام آموزشی متمرکز، مهمترین و یا شاید تنها منبع اطلاعات باشد از اهمیت خاصی برخوردار است. این محتوا می‌تواند هم قدرت تفکر را در یادگیرنده بارور سازد و هم او را به خمودگی فکر و انباشتن اطلاعات در حافظه عادت دهد. لذا، هنگام تألیف محتوا و ارائه آن در کلاس می‌بایست به نقش یادگیرنده در آموزش و افزایش این نقش توجه کرد که آیا محتوا بر بیان حقایق و اصول کلی و مفاهیم استوار است و سؤالات مطرح شده در این نوع محتوا بلافاصله با پاسخهای مؤلف همراه است یا اینکه از یادگیرنده می‌خواهد به سؤالات فکر کرده، تجزیه و تحلیل کند، آزمایشی انجام دهد و یا به حل مسئله‌ای بپردازد. در سطح جهانی طی سه دهه اخیر تحویل مهمی در کیفیت طراحی کتابهای درسی و تنظیم مواد آموزشی رخ داده که نمونه‌های فراوان آنها را در طرحهای آموزشی مختلف می‌بینیم. این طرح‌ها در جهت فعال کردن دانش‌آموز و سهیم کردن او در امر یادگیری، پاسخگویی به تفاوت‌های فردی و شکوفایی انواع استعدادها تنظیم شده و می‌شوند.^۱

دوره راهنمایی تحصیلی با شروع دوران بلوغ یادگیرندگان همراه است. در این دوره نوجوانان به مرحله تفکر انتزاعی پای می‌گذارند و با تحولات عمیق جسمی و روانی مواجه می‌شوند. در نظر گرفتن شرایط و نیازهای هر گروه سنی در انتخاب محتوای مناسب کتاب‌های درسی از اهمیت خاصی برخوردار است. بنابراین، ضرورت بررسی و اصلاح احتمالی کتاب‌های درسی، به روز بودن اطلاعات، انجام فعالیت‌ها کاملاً ضروری به نظر می‌رسد.

صاحب‌نظران محتوا را از عناصر اصلی برنامه درسی می‌دانند.^۱ امروزه برنامه درسی براساس محوریت یادگیرنده طرح‌ریزی می‌شود. نیازهای یادگیرندگان همان نیازهای جامعه بوده، اهداف آموزش و پرورش از طریق آموزش یادگیرندگان و روشهای تدریس مؤثر ارزشیابی می‌شود که میزان تحقق آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

از اینرو کتاب‌های درسی بخاطر اهمیت فراوانی که در تعیین محتوا و خط‌مشی‌های آموزش دارند، کانون توجه دست‌اندرکاران آموزش و پرورش می‌باشند.

با درنظر گرفتن موارد مذکور، پژوهشگر بر آن شد تا درس حرفه و فن را که تنها درسی است فقط در دوره راهنمایی تحصیلی ارائه می‌شود و جزو آن دسته از دروسی است که می‌بایست اطلاعات و راهنمایی لازم را برای انتخاب رشته تحصیلی و شغلی در اختیار دانش‌آموزان قرار دهد تا تصمیم‌گیری آنان برای زندگی آینده بطور آگاهانه صورت گیرد، مورد مطالعه قرار دهد.

۲-۱. سؤالات پژوهش

در این پژوهش سؤالات زیر مطرح است:

- ۱- آیا بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای اجتماعی دانش‌آموزان دختر رابطه وجود دارد؟
- ۲- آیا بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای شناختی دانش‌آموزان دختر رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای عاطفی دانش‌آموزان دختر رابطه وجود دارد؟
- ۴- آیا بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای هنری دانش‌آموزان دختر رابطه وجود دارد؟
- ۵- آیا بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای دینی و اخلاقی دانش‌آموزان دختر رابطه وجود دارد؟
- ۶- آیا بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای روانی - حرکتی دانش‌آموزان دختر رابطه وجود دارد؟

۱- ملکی، حسن. برنامه‌ریزی درسی (راهنمای عمل)، مشهد، انتشارات پیام اندیشه، ۱۳۷۹، ص ۳۰.

دارد؟

۷- آیا بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای اقتصادی دانش‌آموزان دختر رابطه وجود دارد؟

۸- آیا بین محتوای کتاب‌های حرفه و فن با نیازهای امنیتی دانش‌آموزان دختر رابطه وجود دارد؟

۳-۱. اهداف پژوهش

اهداف پژوهش به دو صورت الف - اهداف نظری ب - اهداف کاربردی مطرح می‌شود.

الف - اهداف نظری:

۱- مشخص کردن انواع نیازهای دانش‌آموزان دختر دوره راهنمایی تحصیلی

۲- مشخص کردن اهداف محتوای کتاب‌های درسی حرفه و فن

ب) اهداف کاربردی:

نتایج این بررسی می‌تواند برای اشخاص و مراجع زیر سودمند باشد:

۱- برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران آموزش و پرورش

۲- مؤلفان کتاب‌های درسی، به ویژه کتاب‌های حرفه و فن

۳- معلمان دوره راهنمایی تحصیلی

۴- دانش‌آموزان

۵- احتمالاً خانواده‌ها.

۴-۱. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

پژوهش در مورد عناصر نظام آموزشی به دلیل آنکه با انسان سر و کار دارد ضرورتی اجتناب‌ناپذیر

است. اندیشه‌ها و یافته‌های جدید عرصه‌ی آموزش و پرورش، همواره چشم‌اندازهای نوینی را در برابر

دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت می‌گشاید. در نتیجه برای بکارگیری دستاوردهای جدید در عرصه‌ی تعلیم و

تربیت، باید کارآیی آنها از طریق پژوهش‌های علمی بررسی شود. در واقع تئوری زمینه‌ساز در عرضه

آموزش هستند و راهبردهایی را برای نیل به نتایج ارائه می‌دهند که می‌توانند برای دست‌اندرکاران و مجریان برنامه آموزشی مؤثر باشند. بنابراین می‌توان گفت مدرسه و کلاس درس یک آزمایشگاه است که در آن تئوری‌های عملی زاده می‌شوند یا تئوری‌های کاربردی تصحیح و تقویت می‌شوند و پس معلم هم می‌تواند و می‌باید یک پژوهشگر باشد.

هر جلسه‌ی درس او یک پژوهش، و روش‌های تدریس کتاب‌های درسی همواره موضوعی برای پژوهش هستند و خواهند بود.

با نگاهی به آینده و اتکا به منابع غنی گذشتگان و بهره‌گیری از تجارب ارزشمند می‌بایست به سوی بالندگی فرد و جامعه گام نهاد.

در واقع اگر خواهان تربیت دانش‌آموزان خلاق، متفکر، مبتکر و مستقل هستیم باید آموزش و محتوای کتاب‌های درسی را به سمت آموزش خلاق سوق دهیم از حافظه پروری به اندیشه‌سازی، از پاسخ‌مداری به سؤال‌مداری از کتاب محوری به فرایند یادگیری بپردازیم.^۱

لذا، باید محتوای کتاب‌های درسی را با در نظر گرفتن علایق و نیازهای دانش‌آموزان و هماهنگی با اهداف برنامه آموزش و پرورش مورد توجه قرار داده و از روش‌های متنوع تدریس بهره جوییم و با ارزشیابی‌های کمی و کیفی به میزان تحقق اهداف برنامه بپردازیم. دست‌اندرکاران آموزش و پرورش در جهت تحقق اهداف دوره‌ی راهنمایی تحصیلی و بطور خاص درس حرفه‌وفن، می‌بایستی آگاهی‌ها و دانش و مهارت لازم را در اختیار دانش‌آموزان قرار داده تا هم به پرورش استعداد آنها کمک کرده و هم در انتخاب رشته تحصیلی در دوره‌ی متوسطه یا انتخاب شغل به تصمیم‌گیری منطقی بپردازند. در این درس فعالیت‌های عملی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در هفته ۳ ساعت به آموزش این درس اختصاص یافته، اینکه تا چه حد اطلاعات کتاب همراه با فعالیت‌های پیشنهاد شده در واحدهای مختلف عملاً اجرا می‌شود، خود ضرورتی را برای پژوهش ایجاب می‌کند.